

پژوهشکده محیط زیست دانشگاه قم

مجموعه محشای قوانین و مقررات محیط زیست

جلد اول

متون بنیادین حفاظت از محیط زیست

(قانون اساسی، اسناد بالادستی، قوانین برنامه ای و قوانین پایه)

تحقیق و تدوین

دکتر علی مشهدی

دانشیار دانشکده حقوق دانشگاه قم

با دیباچه دکتر محمود نصراله زاده

(رئیس پژوهشکده محیط زیست)

سرشناسه : مشهدی، علی، ۱۳۵۹-
 عنوان قراردادی : ایران، قوانین و احکام (Iran. Laws, etc)
 عنوان و نام پدیدآور : مجموعه محتشای قوانین و مقررات محیط زیست / تحقیق و تدوین: علی مشهدی؛ با دیباچه محمود نصراله‌زاده.
 مشخصات نشر : تهران: خرسندی، ۱۳۹۶-
 مشخصات ظاهری : ۴۸۶ ص.
 شابک : 978-600-114-787-6
 وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا
 مندرجات : ج ۱: متون بنیادین حفاظت از محیط زیست
 (قانون اساسی، اسناد بالادستی، قوانین برنامه‌ای و قوانین پایه).
 موضوع : حقوق محیط زیست - ایران (Environmental law -- Iran)
 شناسه افزوده : نصراله‌زاده، محمود، ۱۳۶۰-، مقدمه نویس
 رده‌بندی کنگره : KMH۳۱۲۷/۱۲۸ ۱۳۹۶
 رده‌بندی دیویی : ۳۴۴/۵۵۰۴۶
 شماره کتابشناسی ملی : ۴۸۱۵۲۷۲

انتشارات خرسندی

تهران، خیابان انقلاب - خیابان فخر رازی - خیابان لبافی‌نژاد - نرسیده به خیابان دانشگاه - پلاک ۱۷۴ - واحد ۲

تلفن: ۵ - ۶۶۹۷۱۰۳۴ و ۵ - ۶۶۴۹۰۵۸۴

فروشگاه شماره ۱: دانشگاه تهران، دانشکده حقوق و علوم سیاسی تلفن: ۶۶۴۱۰۲۰۳

فروشگاه شماره ۲: میدان انقلاب، خ منبری جاوید (اردیبهشت)، پلاک ۹۲

تلفن: ۶۶۷۵۵۹۱۰ - ۶۶۹۵۰۷۵۹

فروشگاه شماره ۳: خ انقلاب، نرسیده به میدان فردوسی، کوچه شهید براتی، دانشکده حقوق دانشگاه

آزاد، طبقه زیرین (قسمت کتابفروشی): ۶۶۷۵۵۹۱۰

پست الکترونیک: Khorsandy.pub@gmail.com

سایت اینترنتی: www.Khorsandypub.com

مجموعه محتشای قوانین و مقررات محیط زیست (جلد اول)

متون بنیادین حفاظت از محیط زیست

تألیف: دکتر علی مشهدی

چاپ اول: ۱۳۹۶ - شمارگان: ۲۰۰ جلد

صفحه‌آرایی: الهام پیدایی

قیمت: ۳۵۰,۰۰۰ ریال

ISBN: 978-600-114-787-6

شابک: ۶۰۰-۱۱۴-۷۸۷-۶-۹۷۸

دیباچه ریاست پژوهشکده محیط زیست دانشگاه قم

ما درخت افکن نه ایم آنها گروهی دیگرند
با وجود صد تبر یک شاخ بی بر نشکنیم
وحشی بافقی

دیباچه

دانشگاه ییل (Yale) شاخص عملکرد زیست محیطی سالانه کشورهای مختلف جهان را با توجه به معیارهای آلودگی هوا، دسترسی به آب آشامیدنی، میزان از دست دادن جنگل، یارانه کشاورزی، انرژی‌های تجدیدپذیر، سرانه دی اکسید کربن، و موارد دیگر می‌سنجد. طبق گزارش‌های موجود، کشور ایران از منظر این شاخص شرایط مطلوبی را تجربه نمی‌کند. برای مثال، استان قم با اکوسیستمی شکننده به دلیل استقرار در حاشیه کویر به یکی از کانون‌های تولید گرد و غبار در کشور تبدیل شده است. هم‌چنین، افزایش سرمایه‌گذاری‌های صنعتی و تولید آلاینده‌های مخاطره‌آمیز، محیط زیست این استان را در معرض مخاطراتی روزافزون قرار داده است.

در این راستا، دانشگاه قم با هدف تولید، توسعه و ارتقای دانش و فناوری در عرصه محیط زیست و بهره‌گیری از توان اعضای هیئت علمی و کارشناسان کشور پژوهشکده محیط زیست را در سال ۱۳۸۲ تأسیس کرد تا از این طریق گامی مؤثر در گسترش فعالیت‌های پژوهشی استانی، ملی و بین‌المللی بردارد. مأموریت اصلی این پژوهشکده «شناخت معضلات زیست محیطی و ارائه راهکار» است و هم‌اکنون با سه گروه پژوهشی آلاینده‌های زیست محیطی، فرهنگ و محیط زیست، و بیوانفورماتیک و محیط زیست فعالیت می‌کند. اخیراً پژوهشکده برای حل معضل ملی منطقه‌ای گرد و غبار، کارگروه پژوهش‌های کاربردی گرد و غبار را با کمک استادان متخصص دانشگاه‌های کشور راه‌اندازی کرده که حاصل آن ارائه ۳ راهکار عملی برای حل معضل گرد و غبار بوده است. پژوهشکده محیط زیست امیدوار است با انجام

پروژه‌های میدانی از مهم‌ترین و گران‌بهارترین سرمایه‌ کشور محافظت کند و از بروز خسارت‌های ناشی از گرد و غبار جلوگیری به عمل آورد.

در سال‌های اخیر، ارائه راهکارهای عملی برای مواجهه با چالش‌های حقوقی پیش روی حامیان محیط زیست و پیشبرد نظریه‌های تخصصی در این زمینه بسیار مورد توجه قرار گرفته است. بررسی تجربه کشورهای پیشرفته مؤید این واقعیت است که تصویب قوانین سخت گیرانه و برخورد قاطع با متخلفان نقش بسیار مؤثری در جلوگیری بروز صدمات جبران‌ناپذیر به محیط زیست دارد. از این رو، با توجه به اهمیت روزافزون مسائل زیست‌محیطی، ضرورت ایجاد قوانین زیست‌محیطی و انجام طرح‌ها و پژوهش‌های کاربردی در این زمینه گریزناپذیر است.

مجموعه پیش روی حاصل تلاش متعهدانه دکتر علی مشهدی عضو محترم هیئت علمی گروه حقوق بین‌الملل دانشکده حقوق دانشگاه قم و به سفارش پژوهشکده محیط زیست دانشگاه قم است. در این اثر که شامل مجموعه محشای قوانین و مقررات محیط زیست است، نویسنده با تلاش خویش سعی نموده است، تا مطالب تخصصی و جامعی را در زمینه حقوق محیط زیست بیان نماید. امید است این کتاب با ارائه دامنه گسترده‌ای از اطلاعات و طرح موضوعات نوین در حوزه حقوق محیط زیست برای دانشجویان، پژوهشگران، کارشناسان حفاظت محیط زیست و سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری، و مؤسسات علمی و جامعه دانشگاهی کشور مفید باشد.

با اغتنام فرصت، از کوشش‌های بی‌بدیل جناب آقای دکتر علی مشهدی در خلق این اثر علمی وزین صمیمانه سپاسگزاری می‌کنم و صحت، کامیابی و توفیق روزافزون برای ایشان آرزو مندم.

پژوهشکده محیط زیست دانشگاه قم بنا به رسالتی که در گسترش دانش و بسط فعالیت‌های پژوهشی در راستای حفظ محیط زیست دارد اثر حاضر را به جامعه علمی کشور تقدیم می‌کند.

دکتر محمود نصر...زاده

رئیس پژوهشکده محیط زیست دانشگاه قم

مقدمه

احاطه به قوانین و مقررات زیست محیطی و احکام آنها به دلیل تنوع و تکثر عناوین و موضوعات در اغلب نظام‌های حقوقی دشوار است. به همین جهت در برخی از کشورها نظیر فرانسه «کد محیط زیست»^۱ به صورت دسته بندی شده و روزآمد در اختیار مجریان و بهره برداران قرار دارد. این مسئله در نظام حقوقی ایران به مراتب دشوارتر و پیچیده تر است، چه آنکه در حقوق ایران نه خبری از «قانون جامع حفاظت از محیط زیست» است و نه قوانین و مقررات پراکنده حفاظت محیط زیست تنقیح و به صورت منظم دسته بندی و مرتب و روزآمد شده‌اند.

حقیقت موجود نمایانگر آن است که از سال‌های دور تاکنون، در نظام حقوقی ایران قوانین و مقررات زیست محیطی متنوع و متعددی به تصویب رسیده‌اند. این قوانین و مقررات نمایانگر نظام «حقوق محیط زیست» ایران در حوزه‌های مختلف و متنوع حفاظت از محیط زیست و منابع طبیعی هستند. اما به دلیل مشکلات پیش گفته گاهی در مقام اجرا یا قضاوت نهادهای متولی دچار سردرگمی شده و نمی‌توانند بهره برداری مناسبی از قوانین و مقررات بعضاً متعارض و متناقض و مبهم و حتی گاهی ظاهراً منسوخ داشته باشند.

مجموعه حاضر به هیچ وجه در راستای ارائه اثری منقح به معنای حقوقی مدرن آن نیست و چنین ادعایی نیز ندارد، چه آنکه بی شک این کار عظیم از عهده یک گروه تحقیقاتی برخواهد آمد و بضاعت اندک نویسنده ناتوان از ارائه آن است.

۱- برای مثال در حقوق فرانسه ر.ک:

Lamarque, Jean, ed. *Code de l'environnement*. Jurisprudence générale Dalloz, 1980 et Dejean, Édith, ed. *Code de l'environnement*. Dalloz, 2013. همچنین جهت اطلاع از نمونه کد روزآمد حقوق محیط زیست فرانسه به سایت لژی فرانس به آدرس

ذیل بنگرید:

<https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006074220>

در این اثر و مجلدات بعدی تنها سعی شده است، قوانین و مقررات زیست محیطی جهت استفاده بهتر، به صورت دسته بندی موضوعی تقدیم خوانندگان گرامی شود. با اینحال به نظر نگارنده، الگوی مطلوب نظام تقنینی در حوزه حقوق محیط زیست و منابع طبیعی در آینده ما را ناگزیر به تدوین یک «قانون جامع حفاظت از محیط زیست» و نیز تنقیح قوانین و مقررات این حوزه در قالبی شبیه به کد محیط زیست در سایر کشورها خواهد نمود.

جلد نخست این اثر، که هم اکنون به جامعه علمی ارائه می شود به قوانین و مقررات و متون بنیادین و پایه اختصاص یافته است. بویژه از بخش دوم کتاب به بعد، تنها برخی از قوانین و مقررات مهم ذکر گردیده و همه موارد ذکر نشده اند. بدیهی است در مجلدات بعدی این اثر که به صورت موضوعی تدوین گردیده، سعی شده است، قوانین و مقررات حوزه های متنوع حمایت از محیط زیست از جمله آب و خاک و هوا و حیات وحش و ... به صورت جداگانه تدوین و تحقیق گردند. هدف اولیه و ساده از تدوین این مجموعه ها این است که قوانین و مقررات حوزه های متنوع حفاظت از محیط زیست به صورت دسته بندی موضوعی در اختیار محققین قرار گیرد.

رجاء واثق دارم که اولیای امور و اساتید محترم این حوزه از پیشنهادات اصلاحی خود نسبت به این حقیر دریغ نورزند. امید آنکه مجموعه حاضر مورد قبول جامعه حقوقی کشور بویژه پژوهشگران حوزه حقوق محیط زیست و منابع طبیعی قرار گیرد.

علی مشهدی

دانشکده حقوق دانشگاه قم

۱۳۹۶

فهرست اجمالی

بخش نخست: قانون اساسی و اسناد بالادستی	۱۹
فصل اول- از قانون اساسی	۲۰
فصل دوم- سند چشم انداز و سیاست‌های کلی	۳۰
فصل سوم- قوانین برنامه‌ای	۳۹
بخش دوم: قوانین و مقررات بنیادین	۱۷۹
فصل اول- قوانین عام حفاظت محیط زیست	۱۸۰
فصل دوم- ارزیابی اثرات زیست محیطی	۲۲۷
فصل سوم- شکار و صید	۲۴۰
فصل چهارم- جنگل و مرتع	۲۶۵
فصل پنجم- خاک	۳۳۹
فصل ششم- فضای سبز	۳۶۱
فصل هفتم- آب و منابع آبی	۳۷۰
فصل هشتم- آلودگی هوا	۴۰۷
فصل نهم- آلودگی صوتی	۴۲۴
فصل دهم- آلودگی رادیو اکتیو	۴۲۸
فصل یازدهم- آلودگی نفتی	۴۳۷
فصل دوازدهم- پسماند	۴۵۵
فصل سیزدهم- بهداشت و محیط زیست	۴۷۲
فصل چهاردهم- قوانین و مقررات کیفری	۴۸۰

فهرست تفصیلی

۵	..... دیاچه
۷	..... مقدمه
۱۹	..... بخش نخست: قانون اساسی و اسناد بالادستی
۲۰	..... فصل اول - از قانون اساسی
۲۰	..... ۱- اصل پنجاهم
۲۲	..... ۲- اصل چهل و پنجم
۲۴	..... ۳- اصل چهل و هشتم
۲۸	..... ۴- اصل یکصد و پنجاه و سوم
۳۰	..... فصل دوم - سند چشم انداز و سیاست‌های کلی
۳۰	..... از سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی
۳۲	..... سیاست‌های کلی نظام در خصوص انرژی
۳۲	..... الف - سیاست‌های کلی نفت و گاز
۳۲	..... ب - سیاست‌های کلی سایر منابع انرژی
۳۳	..... سیاست‌های کلی نظام در خصوص منابع طبیعی
۳۳	..... سیاست‌های کلی نظام در خصوص منابع آب
۳۴	..... سیاست‌های کلی نظام در خصوص معدن
۳۴	..... سیاست‌های کلی نظام در خصوص حمل و نقل
۳۶	..... سیاست‌های کلی محیط‌زیست
۳۹	..... فصل سوم - قوانین برنامه‌ای
۳۹	..... از قانون برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران
۳۹	..... بخش ۲ - بودجه و مالیه عمومی

- بخش ۵- توازن منطقه‌ای، توسعه روستایی و توانمندسازی اقشار آسیب‌پذیر ۴۳
- الف- اقدامات اقتصادی و بخشی ۴۴
- ب- اقدامات عمرانی زیربنایی ۴۶
- بخش ۷- کشاورزی ۴۷
- بخش ۸- آب ۵۶
- بخش ۹- محیط زیست و منابع طبیعی ۵۹
- بخش ۱۰- انرژی، صنعت و معدن ۶۴
- از قانون برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران ۷۱
- توسعه روستایی ۸۵
- از قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران ۸۹
- ماده ۱۴ ..... ۸۹
- ماده ۱۷ ..... ۹۱
- ماده ۲۰ ..... ۹۴
- ماده ۲۲ ..... ۹۴
- ماده ۳۱ ..... ۹۴
- ماده ۳۲ ..... ۱۰۰
- از فصل دوم- تعامل فعال با اقتصاد جهانی ۱۰۲
- ماده ۳۴ ..... ۱۰۲
- از فصل چهارم- توسعه مبتنی بر دانایی ۱۰۴
- ماده ۴۳ ..... ۱۰۴
- بخش دوم- حفظ محیط‌زیست، آمایش سرزمین و توازن منطقه‌ای ۱۰۵
- فصل پنجم- حفظ محیط‌زیست ۱۰۵
- ماده ۵۸ ..... ۱۰۵
- ماده ۵۹ ..... ۱۰۵
- ماده ۶۰ ..... ۱۰۵

۱۰۶.....	ماده ۶۱.....
۱۰۷.....	ماده ۶۲.....
۱۰۷.....	ماده ۶۳.....
۱۰۸.....	ماده ۶۴.....
۱۰۹.....	ماده ۶۵.....
۱۰۹.....	ماده ۶۶.....
۱۱۰.....	ماده ۶۷.....
۱۱۰.....	ماده ۶۸.....
۱۱۷.....	ماده ۶۹.....
۱۲۱.....	ماده ۷۰.....
۱۲۱.....	ماده ۷۱.....
۱۲۲.....	فصل ششم- آمایش سرزمین و توازن منطقه‌ای.....
۱۲۲.....	ماده ۷۲.....
۱۲۳.....	ماده ۷۳.....
۱۲۳.....	ماده ۷۴.....
۱۲۴.....	ماده ۷۵.....
۱۲۵.....	ماده ۷۶.....
۱۲۶.....	ماده ۷۷.....
۱۲۶.....	ماده ۷۸.....
۱۲۶.....	ماده ۷۹.....
۱۲۶.....	ماده ۸۰.....
۱۲۷.....	ماده ۸۱.....
۱۲۷.....	ماده ۸۲.....
۱۲۸.....	ماده ۸۳.....
۱۲۹.....	از فصل نهم- توسعه فرهنگی.....

ماده ۱۱۷.....	۱۲۹
از فصل دوازدهم- نوسازی دولت و ارتقاء اثر بخشی حاکمیت.....	۱۳۲
ماده ۱۳۵.....	۱۳۲
ماده ۱۴۰.....	۱۳۳
از قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۵ تبصره‌های ۸۱، ۸۲، ۸۳ از قانون برنامه پنجساله دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران.....	۱۷۲
بخش دوم: قوانین و مقررات بنیادین.....	۱۷۹
فصل اول - قوانین عام حفاظت محیط زیست.....	۱۸۰
قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست.....	۱۸۰
آیین نامه اجرایی قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست.....	۱۹۵
فصل اول- تعاریف.....	۱۹۵
فصل دوم- مقررات مربوط به پارک ملی- آثار طبیعی ملی، پناهگاه حیات وحش و مناطق حفاظت شده.....	۱۹۶
فصل سوم - مقررات مربوط به اجرای مواد ۱۹ و ۲۰ قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست.....	۱۹۹
فصل چهارم- شورای عالی حفاظت محیط زیست.....	۲۰۱
فصل پنجم-مقررات اجرای برنامه‌های آموزشی حفاظت و بهسازی محیط زیست.....	۲۰۱
فصل ششم-گارد محیط زیست.....	۲۰۲
فصل هفتم-مقررات مربوط به باغ‌های وحش و موزه ملی تاریخ طبیعی.....	۲۱۸
فصل هشتم-بودجه و امور مالی سازمان.....	۲۲۴
فصل نهم-متفرقه.....	۲۲۴
فصل دوم- ارزیابی اثرات زیست محیطی.....	۲۲۷
آیین نامه ارزیابی اثرات زیست محیطی طرح‌ها و پروژه‌های بزرگ تولیدی،	

۲۲۷.....	خدماتی و عمرانی مصوب ۱۳۹۰/۸/۲۹۲
۲۳۱.....	مصوبه شماره ۱۵۶ شورای عالی حفاظت محیط زیست
۲۳۱.....	(آیین نامه (الگوی) ارزیابی اثرات زیست محیطی)
از ماده ۱۰۵ قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران.....	۲۳۷
اصلاح آیین نامه ارزیابی اثرات زیست محیطی طرح ها و پروژه‌های بزرگ تولیدی، خدماتی و عمرانی.....	۲۳۸
فصل سوم- شکار و صید.....	۲۴۰.....
قانون شکار و صید.....	۲۴۰
آیین نامه اجرایی قانون شکار و صید.....	۲۵۸
فصل اول - تعاریف.....	۲۵۸
فصل دوم- مقررات مربوط به پارک ملی و منطقه حفاظت شده و فرق اختصاصی.....	۲۵۹
فصل سوم- پروانه‌های شکار و صید و شرایط صدور آن.....	۲۵۹
فصل چهارم- سازمان.....	۲۶۲
فصل پنجم- نحوه همکاری وزارتخانه‌ها و سایر سازمان‌های وابسته به دولت با سازمان حفاظت محیط زیست.....	۲۶۲
فصل ششم- مقررات خرید و فروش، عرضه و نگهداری، واردات و صادرات تکثیر و پرورش جانوران وحشی.....	۲۶۳
فصل چهارم- جنگل و مرتع.....	۲۶۵.....
قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع با اصلاحات بعدی.....	۲۶۵
فصل اول- تعاریف.....	۲۶۵
فصل دوم- حفاظت و بهره‌برداری.....	۲۶۸
فصل سوم- موضوع.....	۲۷۶
فصل چهارم- سازمان و مقررات مالی.....	۲۷۸
فصل پنجم- تبدیل و واگذاری.....	۲۸۱

۳۰۹.....	فصل ششم- جرایم و مجازات‌ها.....
۳۲۲.....	فصل هفتم - مقررات مختلفه.....
۳۳۷.....	قانون حفظ و حمایت از منابع طبیعی و ذخایر جنگلی کشور.....
۳۳۹.....	فصل پنجم - خاک .....
۳۳۹.....	قانون حفظ کاربری اراضی و باغ‌ها.....
۳۴۹.....	آیین‌نامه اجرایی قانون اصلاح قانون حفظ کاربری اراضی زراعی و باغها.....
۳۶۱.....	فصل ششم - فضای سبز .....
۳۶۱.....	لایحه قانونی حفظ و گسترش فضای سبز در شهرها.....
۳۶۴.....	ضوابط اجرایی مربوط به چگونگی اجرای ماده ۱ لایحه قانونی حفظ و گسترش فضای سبز در شهرها مصوب ۱۳۵۹/۳/۱۱.....
۳۷۰.....	فصل هفتم - آب و منابع آبی .....
۳۷۰.....	آیین‌نامه جلوگیری از آلودگی آب.....
۳۷۶.....	قانون توزیع عادلانه آب.....
۳۷۶.....	فصل اول- مالکیت عمومی و ملی آب.....
۳۷۷.....	فصل دوم- آبهای زیرزمینی.....
۳۸۲.....	فصل سوم- آبهای سطحی.....
۳۸۲.....	حقابه و پروانه مصرف معقول.....
۳۸۴.....	فصل چهارم- وظائف و اختیارات.....
۳۸۴.....	صدور پروانه مصرف معقول.....
۳۸۹.....	وصول آب بهاء، عوارض و دیون.....
۳۹۰.....	حفاظت و نگهداری تأسیسات آبی مشترک.....
۳۹۲.....	فصل پنجم- جبران خسارات- تخلفات و جرائم و مقررات مختلفه.....
۳۹۲.....	جبران خسارات.....
۳۹۴.....	تخلفات و جرائم.....

۳۹۴	مقررات مختلفه.....
۳۹۶	راهبردهای توسعه بلند مدت منابع آب کشور.....
۳۹۹	قانون حفاظت و بهره برداری از منابع آبی جمهوری اسلامی ایران.....
۴۰۵	قانون حفاظت، احیاء و مدیریت تالاب‌های کشور.....
۴۰۷	فصل هشتم- آلودگی هوا .....
۴۰۷	قانون هوای پاک .....
۴۲۴	فصل نهم- آلودگی صوتی .....
۴۲۴	آیین نامه جلوگیری از آلودگی صوتی .....
۴۲۸	فصل دهم- آلودگی رادیواکتیو .....
۴۲۸	قانون حفاظت در برابر اشعه.....
۴۲۸	فصل اول- کلیات .....
۴۳۰	فصل دوم- پروانه و مسئولیت‌ها.....
۴۳۳	فصل سوم- نظارت و بازرسی.....
۴۳۴	فصل چهارم- جرائم و مجازات‌ها.....
۴۳۵	فصل پنجم- مقررات ویژه.....
۴۳۷	فصل یازدهم- آلودگی نفتی .....
۴۳۷	از قانون نفت.....
۴۳۷	از قانون وظایف و اختیارات وزارت نفت.....
۴۳۷	(مصوب ۱۳۹۱/۲/۲۷).....
۴۳۹	قانون اصلاح قانون نفت .....
۴۴۶	قانون حفاظت دریا و رودخانه های مرزی از آلودگی با مواد نفتی.....
	از آیین نامه مربوط به بستر رودخانه‌ها ، انهار ، مسیل ها ، مرداب‌ها، برکه‌های طبیعی
۴۵۴	و شبکه‌های آبرسانی، آبیاری و زهکشی.....

۴۵۵	فصل دوازدهم - پسماند
۴۵۵	قانون مدیریت پسماندها
۴۶۱	آیین نامه اجرایی قانون مدیریت پسماندها
۴۶۱	(مصوب ۱۳۸۴/۵/۵)
۴۷۲	فصل سیزدهم - بهداشت و محیط زیست
۴۷۲	آیین نامه بهداشت محیط
۴۷۷	آیین نامه اجرایی کنترل و نظارت بهداشتی بر سموم و مواد شیمیایی
۴۸۰	فصل چهاردهم - قوانین و مقررات کیفری
۴۸۰	۱. از قانون مجازات اسلامی - تعزیرات
۴۸۰	ماده ۶۸۴
۴۸۰	ماده ۶۸۸
۴۸۱	ماده ۶۸۹
۴۸۱	ماده ۶۹۰
۴۸۲	۲. از آیین نامه امور خلافی

بخش تحت: قانون اساسی و اسناد بالادستی

تبصره ۲: منظور از آلودگی محیط زیست عبارت است از پخش یا آمیختن مواد خارجی به آب یا هوا یا خاک یا زمین به میزانی که کیفیت فیزیکی، شیمیایی یا بیولوژیک آن را به طوری که به حال انسان یا سایر موجودات زنده یا گیاهان یا آثار یا ابنیه مضر باشد تغییر دهد.

ماده ۶۸۹

در تمام موارد مذکور در این فصل هر گاه حرق و تخریب و سایر اقدامات انجام شده منتهی به قتل یا نقص عضو یا جراحت و صدمه به انسانی شود مرتکب علاوه بر مجازات‌های مذکور حسب مورد به قصاص و پرداخت دیه و در هر حال به تأدیه خسارات وارده نیز محکوم خواهد شد.

ماده ۶۹۰

هر کس به وسیله صحنه‌سازی از قبیل پی‌کنی، دیوارکشی، تغییر حد فاصل، امحای مرز، کرت‌بندی، نهرکشی، حفر چاه، غرس اشجار و زراعت و امثال آن به تهیه آثار تصرف در اراضی مزروعی اعم از کشت‌شده یا در آیش زراعی، جنگل‌ها و مراتع ملی شده، کوهستان‌ها، باغ‌ها، قلمستان‌ها، منابع آب، چشمه‌سارها، انهار طبیعی و پارک‌های ملی، تأسیسات کشاورزی و دامداری و دامپروری و کشت و صنعت و اراضی موات و بایر و سایر اراضی و املاک متعلق به دولت یا شرکت‌های وابسته به دولت یا شهرداری‌ها یا اوقاف و همچنین اراضی و املاک و موقوفات و محبوسات و اثلاث باقیه که برای مصارف عام‌المنفعه اختصاص یافته یا اشخاص حقیقی یا حقوقی به منظور تصرف یا ذی‌حق معرفی کردن خود یا دیگری، مبادرت نماید یا بدون اجازه سازمان حفاظت محیط زیست یا مراجع ذی‌صلاح دیگر مبادرت به عملیاتی نماید که موجب تخریب محیط زیست و منابع طبیعی گردد یا اقدام به هرگونه تجاوز و تصرف عدوانی یا ایجاد مزاحمت یا ممانعت از حق در موارد مذکور نماید به مجازات یک ماه تا یک سال حبس محکوم می‌شود.

دادگاه موظف است حسب مورد رفع تصرف عدوانی یا رفع مزاحمت یا ممانعت از حق یا اعاده وضع به حال سابق نماید.

تبصره ۱: رسیدگی به جرایم فوق‌الذکر خارج از نوبت به عمل می‌آید و مقام قضایی با تنظیم صورت مجلس دستور متوقف ماندن عملیات متجاوز را تا صدور حکم قطعی خواهد داد.

تبصره ۲: در صورتی که تعداد متهمان سه نفر یا بیشتر باشد و قراین قوی بر ارتکاب جرم موجود باشد قرار بازداشت صادر خواهد شد، مدعی می‌تواند تقاضای خلع ید و قلع بنا و اشجار و رفع آثار تجاوز را بنماید.

از آیین نامه امور خلافی

(مصوب ۱۳۲۲/۵/۲۲ با اصلاحات بعدی)

نظر به ماده ۲۷۶ قانون مجازات عمومی و ماده ۱۱ اصلاحی قانون کیفری عمومی مصوب ۴ مرداد ماه ۱۳۲۲ آیین نامه امور خلافی بشرح زیر اصلاح می‌شود:

ماده یکم - اشخاص زیر به دو روز تا پنج روز حبس تکدیوری و بتادیه ۱۰ ریال تا پنجاه ریال غرامت محکوم می‌گردند:

۱.. ۲.. ۳.. ۴.. ۵ - کسانیکه دیوارهای معابر عمومی و امکانه خصوصی و منازل اشخاص را مخطط نمایند و یا از صورت نظافت خارج کنند(ویا در آن بعنوان آگهی و گیره چیز بنویسند).

۶.. ۷- کسیکه از باغهای فلاحتی یا اراضی دیگران که کشت شده یا برای کشت حاضر گردیده بدون مجوز قانونی پیاده یا با اتومبیل و یا با مال یا با سایر وسائل نقلیه عبور نماید یا از عبور مال‌های خود جلوگیری ننماید.

۸.. ۹- اشخاصی که همهمه و غوغا و صداهای ناهنجار(ولو برای فروش متاع خود) بر پا کرده یا شرکت در همهمه و غوغا و صداهای ناهنجار دیگران نمایند و همچنین کسانی که در شوارع و معابر عمومی عربده بکشند و یا تظاهرات مستانه نمایند.

۹. ۱۰.. ۱۱.. ۱۲- کسانی که پرندگان یا دام‌های زنده را آویزان حمل کنند یا بطور آویزان نگاهدارند.
۱۳. ۱۴.. ۱۵.. ۱۶- کسانی که بوسیله جاری ساختن آب بمزرعه یا خانه یا معابر برای اشخاص تولید زحمت کنند.
- ۱۷- کسانی که بوسیله شلاق یا چیز دیگر دامهای زنده را بیازارند بطوریکه موجب ایراد جرح یا صدمه بدنی آنها گردد.
- ۱۸- کسانی که جلوی دکان خود تحجیر و امثال آن (مگر برای احداث بنای جدید که با اجازه شهرداری خواهد بود) بکشند.
۱۹. ۲۰.. ۲۱- کسانی که پارچه‌های کثیف و زنده و بد منظره را در گذرها و خیابانها سایه بان دکان و مغازه خود قرار دهند.
- ۲۲- کسانی که در گذرها و خیابانها و پیاده روها و کوی‌ها خشت بزنند.
- ۲۳- کسانی که در خیابان و گذرها و پیاده روها و اماکن عمومی - ادارات و بیمارستانها- اتوبوسها- بنگاهها و پزشکخانه ها آب دهان با آب بینی بیاندازند.
- ۲۴- کسانی که بار شاخه یا درخت یا نی یا پوش خرما و امثال آنها را بهر وسیله حمل نمایند بطوری که بزمین کشیده شو و تولید گرد و خاک کند.
- ۲۵- کسانی که کود و کثافات را با دوش حمل کرده و یا آنها را در داخل شهر خشک نمایند یا جوال آنها را در گذرها و معابر عمومی تکان بدهند...
- ۴۰- صاحبان ساختمانها نیکه ناودان غیر لوله نصب نمایند و بسبب ریزش آب برای عابرین تولید زحمت کند.
- ۴۱- اشخاصی که لوله بخاری منزل یا مغازه را بطرف خیابان و معابر عمومی نصب نمایند.
- ماده دوم - اشخاص زیر به ۵ تا ۷ روز حبس تکدیروی و از ۵۰ تا ۱۰۰ ریال غرامت محکوم میگرددند:
- ۱.. ۲.. ۳- کسانی که بدون مجوز قانونی از درختهای معبار و باغهای عمومی میوه بچینند یا بالا بروند و یا شاخه‌های آنها قطع و یا زخمی نمایند.

- ۴- کسانی که از نصف شب ببعد باعملی اشتغال ورزند که موجب سلب آسایش و استراحت دیگران شود یا تشکیل هر نوع اجتماع و سازو آواز و کنسرت بدون اجازه شهرداری بدهند باستانی آنچه که در آداب و شعائر اسلامی یا ملی است.
- ۵- کسانی که در شهرستانها آغل دامها و دوابهای خود را در خانه یا محل کسب خود قرار دهند.
- ۶- کسانی که آوار ساختمان را بدون پروانه شهرداری در گذرها یا معابر ریخته و یا با داشتن پروانه در نقل آنها با وجود اخطار شهرداری اهمال ورزند اقدام نمایند. ...
- ۹- کسانی که با اخطار کتبی شهرداری در انجام مقررات وضع شده از طرف انجمن شهر راجع به زیبایی شهر تخلف نمایند.
- ۱۰- کسانی که از روی بام یا دیوار یا پنجره عمارت و امثال آن آب یا خاشاک یا خاکروبه یا آتش یا هر شیئی دیگر به معابر پرتاب کنند.
- ۱۱- کسانی که از دستور شهرداری در گذاردن برچسب حاکی از نرخ اجناس خودداری نمایند.
- ۱۲- کسانی که در خانه خود یا محل کسب خویش که در شهر واقع است چیزهای بدبو از قبیل لاستیک یا استخوان یا امثال آنها بسوزانند و یا زباله و خاکروبه و مانند آنها را نگهدارند که عفونت آن بخارج سرایت کند.
- ۱۳- کسانی که در موقع آب پاشی یا نظیف گذرهای عمومی یا پیاده روها و کویها مراقبت نکرده و لباس یا اشیاء دیگر آن را کثیف و آلوده نمایند.
- ۱۴- کسانی که در گذرها و کویها و خیابانها و امثال آن فرش تکان دهند یا بدون آب پاشی جارو کنند که گرد و غبار بلند شود.
- ۱۵- کسانی که در داخله شهر در دکان یا خانه خود به شغل دباغی روده سازی و امثال آن اشتغال ورزند.
- ۱۶- کسانی که در داخل شهر کود انبار کنند که تولید عفونت نماید.
- ۱۷- بلیط فروش سینما- ترن- اتوبوس و امثال آن که بدون پروانه بهداری مبادرت بکار کنند.

۱۸.. ۱۹- قناد- طبخ وامثال آنها که ظروف مربوط بکار خود را سفید نکرده و تمیز نگاه ندارند.

۲۰.. ۲۱- کسانی که سنگ یا چیزهای کثیف یا اجسام ثقله به ابنه یا منازل یا پنجره یا باغات یا اراضی محصور دیگری پرتاب نمایند و هرگاه از عمل آنها جرمی واقع شود مجازات همان جرم را خواهند دید.

۲۲- اشخاصی که اجسام ثقلیه و چیزهای کثیف و مایعات بدیگری بیندازند یا بپاشند.

۲۳- اشخاصی که موجب اتلاف یا مجروح شدن حیوانات غیر شوند.

۲۴- کسانی که در محلها ی غیر مجاز از قبیل حریم یا درب خانه و دکاکین و امکنة عمومی خاکروبه و زباله و لجن وامثال آن بریزند.

۲۵.. ۲۶.. ۲۷.. ۲۸- صاحبان گرمابه ها و نانوائیها و شیرینی پزیها واماکن عمومی دیگری که وجود آن در شهر مجاز باشد مطابق دستور شهرداری نصب دودکش نمایند.

ماده سوم - اشخاص زیر به ۷ روز تا ده روز حبس تکدیوری واز ۱۰۰ تا دویست ریال غرامت محکوم میگرددند: ۱.. ۲.. ۳...

۷- صاحبان مغازه - دکان کاروانسرا- گرمابه وامثال آن که در تمیز نگهداشتن نقاط نامبرده واثاثیه آن که برای پذیرائی مشتریها تهیه شده است کوتاهی نمایند.

۸- پیشه ورانی که از مقررات بهداری برای معاینه و گرفتن گواهینامه آن تخلف نمایند نمایند.

۹- متصدیان فروش خواروبار- میوه - سبزی - ماست - شیر - روغن گوشت - شیره و امثال آنها که مقررات بهداری را رعایت نمایند و اجناس خود را نظیف نگه ندارند.

۱۰- سلمانی هائی که چراغ الککل و غیره برای ضد عفونی کردن اسباب کار خود استعمال نکرده و یادکان خود را تمیز نگاه نداشته و روپوش سفید تمیز نپوشند و یا حوله و پنبه استعمال شده کثیف را بکار برند یا شاگردی که برکه معاینه بهداری ندارد استخدام نمایند.

۱۱.. ۱۲- کسانی که منجلاب مستراح یا آب گلخن حمام یا حوض را در گذرهای عمومی یا مجاری آب یاقنوات سربدهند و یا در معابر وی مجاری آنها را ادار نمایند.

- ۱- کسانی که مجاری فاضل آب حمام یا مستراح را بطرف گذر قرار دهند.
- ۱۴- کسانی که در انهار و مجاری آبها و قنوات چاهها- چشمه ها- آب انبارها و برکه هائی که آب آنها مورد استفاده اشخاص است ظرف یا رخت یا فرش یا نخ یا پارچه یا حیوانات یا وسائل نقلیه وامثال آنها را بشویند یا خود را شستو دهند و یا آنکه در آنها آشغال و کثافت بریزند.
- ۲۸- کسانی که در نقاط محصور یا غیر محصور بر خلاف مقررات شهرداری زباله و آشغال بریزند یا شوارع و معابر عمومی را بواسطه ریختن مدفوعات یا مایعات و یا اشیاء متعفن و گندیده کثیف نمایند یا در خیابانها و گذرها نقاط عمومی چیزی بخورند و پوست و آشغال آنها را در آنجا بریزند.
- ۲۹- مسئولین و مباشرین مسلخ ها و غسلخانه ها و قبرستانها که از دستورهای مقرر بهداشتی تخلف نمایند....
- ۳۳- کسانی که در مجاور قنات یا مجاری که آب دائم جاری است مخالف بهداشت عمومی مستراح بنانمایند.
- ماده ۴- الف: منظور از عبارت تا پنج روز و (تا پنجاه ریال) در ماده یکم و (تا هفت روز) و (تا یکصد ریال) در ماده دوم و (تا ده روز) و (تا دویست ریال) در ماده سوم این آئین نامه این است که حداکثر مجازات حبس و غرامت در ماده یکم پنج روز پنجاه ریال و در ماده دوم هفت روز یکصد ریال و در ماده سوم ده روز و دویست ریال خواهد بود.
- ب - کیفرهای مقرر در این آئین نامه هنگامی ملاک اعتبار خواهد بود که برای مرتکب جرم مطابق قوانین و آئین نامه های دیگر کیفر شدیدتری تعیین نشده باشد و گرنه مرتکب مطابق آن قوانین و نظامات بکیفر شدیدتر محکوم خواهد گردید.

